

Lärarprotester 1942

Lärarnas reaktion på nazifieringen av skolsystemet var helt avgörande för att kunna upprätthålla en fri och demokratisk utbildning under ockupationen. Den 20 mars 1942 arresterades 1100 manliga lärare, och hälften av dessa skickades till Kirkenes för tvångsarbete.

Flera försök att nazifiera undervisningen

År 1941 försökte rikskommissarie Josef Terboven nazifiera läraryrket genom en lojalitetsförklaring. I praktiken innebar ett undertecknande att lärarna var tvungna att indoktrinera skolans elever i Nasjonal Samlings tankesätt. Einar Høigård, lärare vid Domskolan i Oslo, formulerade ett svar på deklARATIONEN. I svaret, som inledningsvis innehöll fyra slagord, avvisade Høigård bland annat lojalitetsförklaringen. Norges lärare följde Høigårds exempel, lämnade fackföreningarna och grundade illegala lärarorganisationer.

I februari 1942 försökte Quisling återigen nazifiera det norska skolsystemet. Förutom att undervisningen skulle följa riktlinjer i linje med NS:s partiprogram skulle lärarna också gå med i det av NS kontrollerade Norska lärarförbundet. Den 14 februari 1942 skickades en skrivelse till varje lärare med uppmaningen att skicka in en protest till Kyrko- och undervisningsministeriet, vilket tydligt markerade att de tog avstånd från NS:s ideologi. Samtidigt tog lektorsystrarna Helga och Aasta Stene initiativ till en föräldraprotest. Någonstans mellan 200 000 och 300 000 protester skickades till ministeriet.

Exakt hur stort lärarnas stöd för protesten var är osäkert. Det uppskattas att cirka 90 % av lärarkåren på 14 000 personer lämnade in protesten. I april 1942 uppgick lärarfackets medlemsantal till cirka 1100 lärare.

”**Lagboken**” var ett litet olagligt häfte i fickformat som delades ut i hemlighet bland lärarna. Den första meningen i artikel 1 lyder: *”Ingen får ha något att göra med NS lärarförbund.”* I artikel 2 står: *”Alla försök till NS-propaganda i skolor avvisas genom att man inte följer någon order, oavsett vem ordern kommer från.”* I artikel 5: *”Möten arrangerade av NS-myndigheterna är blockerade.”* Och slutligen, i artikel 13: *”Var lojal mot hjemmefronten.”*

Resultatet

NS:s nazifiering blev ett misslyckande. Quisling hotade att stoppa lärarnas löneutbetalningar, och i vissa delar av landet genomfördes detta också. Trots att lärarna stod inför en osäker ekonomisk framtid hade hoten begränsad effekt. I ett försök att undvika en lärarstrejk och vinna tid införde Kyrko- och undervisningsministeriet en månads bränsllov i slutet av februari. Trots detta fortsatte många lärare att undervisa. Den 20 mars 1942 arresterades 1100 manliga lärare. Med en total lärarkår på omkring 14 000 personer innebar detta att cirka 8 % av Norges lärare hamnade i fångenskap. Lärare över hela landet arresterades och samlades i Grini, Jørstadmoen, Falstad och Sydspissen. Totalt skickades 641 lärare till Kirkenes för tvångsarbete. Endast lärare som först förts till Grini och Jørstadmoen verkar ha skickats vidare till Kirkenes.

Fångarna arbetade mellan 8 och 12 timmar om dagen och bodde i baracker och tält beroende på var de befann sig. Tiden i Kirkenes präglades av ett kallt klimat, hårt fysiskt arbete och brist på mat. Många blev sjuka, och de allvarligast sjuka lades in på sjukhus eller skickades söderut. Olav Hole omkom i en olycka under lossningsarbete den 6 maj 1942. Alfred Lunde blev allvarligt sjuk under sin tid i fångenskap och skickades hem den 29 augusti 1942. Efter att ha återvänt hem lades han snabbt in på sjukhus och avled den 12 maj 1944. Det illegala lärarfacket reagerade på gripandena genom att sprida uppmaningar om att inte ta över de frihetsberövade lärarnas tjänster. Den 25 april 1942 tvingades Quisling och Kyrko- och undervisningsministeriet ge upp. Skolsystemet kunde inte fungera med den stora lärarbristen, och lärarfacket förklarades opolitiskt. 147 av lärarna i Kirkenes accepterade nu det opolitiska medlemskapet i lärarfacket och kunde återvända till sina tjänster. En bidragande faktor var sannolikt oro för den egna hälsan vid fortsatt tvångsarbete. De övriga lärarna i Kirkenes vägrade samarbeta med Quisling och fortsatte tvångsarbetet. I november 1942 släpptes samtliga.